Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
Amsterdam

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
crk@amsterdam.nl
www.crk.amsterdam.nl

Commisse Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing woningbouw Bickerseiland Grote Bickersstraat 251-271 en 305-319, Bickersgracht 208-218 en 242-254, Kleine Bickersstraat 2-8
Datum	27 mei 2024
Commissie	Freek Schmidt (voorzitter), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Petra Brouwer (architectuurhistoricus), Bastiaan van de Kraats (restauratiearchitect)
Secretaris	Elles van den Hoek, Mirte Kooij
Adviseur(s)	Agnes Hemmes (Monumenten en Archeologie)

Geachte leden van het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de Commissie Omgevingskwaliteit gevraagd advies uit te brengen over de monumentwaardigheid van het woningbouwproject Bickerseiland aan de Grote Bickersstraat 251 t/m 271, Bickersgracht 208 t/m 218, Kleine Bickersstraat 2 t/m 8 (bouwdeel 1) en Grote Bickersstraat 305 t/m 319 en Bickersgracht 242-254 (bouwdeel 2).
De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit complex voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt vastgesteld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u het in twee bouwdelen gerealiseerde woningbouwproject op het Bickerseiland naar ontwerp van architecten Paul De Ley en Jouke van den Bout te beschermen als gemeentelijk monument, vanwege de hoge stedenbouwkundige, cultuurhistorische en architectonische waarde. Dit woningbouwproject betekende, na bewonersprotesten, de omslag van grootschalige sloop-nieuwbouw op de Westelijke eilanden naar een veranderde aanpak voor de binnenstad, waarbij aansluiting op de structuur en korrel van de bestaande bebouwing in gang werd gezet. In samenspraak met buurtbewoners werden betaalbare woningen ontwikkeld met respect voor het bestaand stedelijk weefsel, maar met een eigentijdse architectuur en een innovatieve woningtypologie.

Stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde
Het Bickerseiland is samen met Realeneiland en Prinseneiland onderdeel van de 17de-eeuwse stadsuitbreiding aan de noordzijde van de Haarlemmerdijk. Burgemeester Jan Bicker, naar wie de

buurt is vernoemd, kocht het eiland in 1631 en zorgde er voor de bouw van woningen, pakhuizen en scheepswerven. In de 19de eeuw raakte een groot deel van de werven en pakhuizen hun functie kwijt na verplaatsing naar grotere en beter bereikbare plaatsen aan de rand van de stad. Hiervoor in de plaats kwamen werkplaatsen en opslag. Net als veel andere delen van de stad raakten de Westelijke eilanden door gebrek aan onderhoud in verval. In de jaren 50 van de twintigste eeuw werden plannen gemaakt voor grootschalige nieuwbouw van kantoren, waarvan alleen de 'Walvis' en 'Narwal' zijn gerealiseerd. Bewonersprotesten tegen de sloop van woningen, gesteund door architecten Paul De Ley en Jouke van den Bout, zorgden voor een ommekeer. Ze maakten een alternatief plan, waarmee aansluiting werd gezocht op de kleinschalige structuur en schaal van de bestaande bebouwing. Bij de ontwikkeling van het plan werd de net opgerichte stichting Lieven De Key betrokken, die als organisatie voor stadsontwikkeling de mogelijkheid had om het vergunningproces te begeleiden en subsidies te verwerven. Het woningbouwproject Bickerseiland is daarmee een opvallend vroeg en origineel voorbeeld van de stadsvernieuwing in de jaren 70 van bijzondere stedenbouwkundige en cultuurhistorische betekenis voor de stad.

Architectonische en cultuurhistorische waarde
Het uit twee, kort na elkaar gerealiseerde blokken bestaande bouwproject wordt gekenmerkt door gevels met afgeknotte zadeldaken die zich, ondanks de eigentijdse architectuur, goed in de ritmiek van het straatbeeld voegen. De L-vormige blokken bestonden uit bedrijfsruimtes in de plint met appartementen op de verdiepingen. Hoewel de diepte van de percelen zich leende voor zogenaamde rug-aan-rugwoningen, werd ervoor gekozen om lange, smalle woningplattegronden met een tweezijdige oriëntatie te maken. Extra daglicht was mogelijk door de introductie van een lichthof in het midden van de woningen. Daarnaast werden de woningen twee aan twee gespiegeld, waardoor de woonkamers om-en-om georiënteerd waren op de Grote Bickersstraat of de Bickersgracht. Dit is in het gevelbeeld afleesbaar door de ritmiek van de erkers. Paul De Ley en Jouke van den Bout introduceerden hiermee een bijzondere, vernieuwende woningtypologie.
Ook was er aandacht voor de veranderende bevolkingssamenstelling, die zijn weerslag kreeg in de variatie van verschillende woningformaten. Daarmee neemt het complex een opvallende plaats in in de geschiedenis van de wooncultuur van de tweede helft twintigste eeuw.
De commissie merkt op dat de waarde in het interieur met name is gelegen in de woningtypologie met lichthof en niet in de interieurafwerking van de individuele woningen.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
De bedrijfsruimtes zijn inmiddels omgezet naar woningen, waarbij de terugliggende entrees zijn vervangen door puien in de voorgevelrooilijn. Ook zijn bij een renovatie kozijnindeling, afwerking van erkers en dakrand en het kleurgebruik gewijzigd. Ondanks deze wijzigingen is de hoofdopzet van het ontwerp nog zeer goed afleesbaar. Het zal het gevel- en straatbeeld ten goede komen als bij onderhoud of renovatie het kleurgebruik en detaillering van bijvoorbeeld dakranden en erkers gebaseerd worden op het oorspronkelijke plan.

Amsterdam, 25 juli 2024
Commissie Aanwijzing Monumenten

Freek Schmidt, voorzitter

Cc Monumenten en Archeologie